

Aanvraag van de opname in de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

KE-CE-007-110420

Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Kunsten en Erfgoed

Afdeling Erfgoed

Arenbergstraat 9, 1000 BRUSSEL

Tel. 02 553 68 68 – Fax 02 553 69 69

E-mail: marina.laureys@cjsm.vlaanderen.be

Website: www.kunstenenerfgoed.be

In te vullen door de
behandelende afdeling
ontvangstdatum

Waarvoor dient dit formulier?

Met dit formulier stelt u zich kandidaat om een element van immaterieel cultureel erfgoed voor te dragen voor opname in de Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Aan wie bezorgt u deze aanvraag?

U kunt dit formulier zowel op papier als digitaal indienen:

- Vul het formulier elektronisch in, druk het af, en stuur het ondertekend in **twee exemplaren** naar het adres bovenaan op dit formulier, t.a.v. Marina Laureys, afdelingshoofd.
- Stuur het digitale exemplaar via e-mail naar cultureelerfgoed@vlaanderen.be, of bezorg het op cd-rom.

Wie is de contactpersoon voor uw aanvraag?

De contactpersonen voor uw aanvraag zijn Dries Van Den Broucke, dries.vandenbroucke@cjsm.vlaanderen.be en Arlette Thys, arlette.thys@cjsm.vlaanderen.be.

Waar vindt u meer informatie?

Het reglement 2012 Inventaris Vlaanderen voor Immaterieel Cultureel Erfgoed vindt u op www.kunstenenerfgoed.be.

Gegevens van de aanvrager

1 Vul hieronder de gegevens van de aanvrager in.

naam van de organisatie Stad Mechelen

eventuele roepnaam

rechtspersoonlijkheid Openbaar bestuur

website www.mechelen.be

korte voorstelling van de aanvrager

2 Vul de correspondentiegegevens van de aanvrager in.

aanschrijftitel ☐ De heer ☒ Mevrouw

voor- en achternaam Eva Van Hoya

straat en nummer Erfgoedcel Mechelen, Van Beethovenstraat 8-10

postnummer en gemeente 2800 Mechelen

telefoon- of gsm-nummer 015 29 49 19 / 0474 88 26 41

e-mailadres eva.vanhoye@mechelen.be

Gegevens van de kandidatuur

Identificatie van het element van immaterieel cultureel erfgoed

3 Vul de naam van het element in.

De Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen

4 Vul eventueel andere namen in, als die beschikbaar zijn.

'de reuzentrein'

5 Identificeer de betrokken gemeenschappen, groepen of, als dat van toepassing is, individuen en hun locatie.

De Mechelse Ommegang gaat sinds 1785 in principe maar om de 25 jaar uit. Dit heeft te maken met de koppeling van de Mechelse Ommegang aan de Hanswijkcavalcade. De Hanswijkcavalcade vindt plaats in het kader van de 25-jaarlijkse Hanswijkjubelfeesten (zie onder punt 8). Soms, bij speciale gelegenheden, gaat de Mechelse Ommegang tussentijds ook nog uit. De laatste keer was in 2000 in het kader van het Keizer Kareljaar. De eerstvolgende editie van de Mechelse Ommegang vindt plaats in augustus 2013. Dit maakt dat de betrokken gemeenschappen, en dus het draagvlak, iedere keer opnieuw geactiveerd moeten worden. De periode van ca. 25 jaar is een grote kloof. De Mechelse Ommegang en zijn figuren zijn zeker bij jongeren en de nieuwe Mechelaars weinig gekend. Rond het gegeven van het uitgaan (periode om de 25 jaar – maar dan soms ook weer in tussentijd) bestaat er veel onduidelijkheid. De Erfgoedcel Mechelen zal bijkomend historisch onderzoek laten uitvoeren rond de periodiciteit van het uitgaan van de Ommegang.

Doordat de Mechelse Ommegang van oudsher een stedelijk fenomeen is, is de Stad Mechelen steeds de organisator. Dit maakt dat het middenveld zelf niet als eerste de stap zal zetten naar een actieve participatie aan de Mechelse Ommegang. De stad moet hierin het initiatief nemen. Via een participatieve aanpak kunnen scholen, socio-culturele verenigingen, organisaties en individuen betrokken worden bij de Mechelse Ommegang. De Erfgoedcel Mechelen fungeert in dit traject als een katalysator. Zij speelt een cruciale rol in het creëren van een ruimer draagvlak en in het betrekken van diverse gemeenschappen bij de Mechelse Ommegang.

Hieronder geven we een overzicht van:

- de gemeenschappen die bij vorige edities van de Mechelse Ommegang betrokken waren (en die ook bij de volgende editie betrokken zullen worden)
- de gemeenschappen die vandaag, onder impuls van de Erfgoedcel Mechelen, reeds actief bezig zijn met het uitwerken van projecten rond de Ommegang
- gemeenschappen die in aanloop naar de editie van 2013 betrokken zullen worden (toekomstige betrokken gemeenschappen).

- Stadsbestuur Mechelen: De Mechelse Ommegang is van oudsher een stedelijk fenomeen. De organisatie en het beheer van de Ommegang zijn altijd in handen geweest van de stedelijke magistratuur of het stadsbestuur van Mechelen. Het stadsbestuur van Mechelen is bijgevolg de gemeenschap die instaat voor zowel de borging, het in stand houden als het doorgeven van deze traditie. Het stadsbestuur van Mechelen neemt ook het behoud en beheer van de materiële stukken van de Mechelse Ommegang op zich. De figuren en wagens van de Mechelse Ommegang bevinden zich in een loods van het Stadsmagazijn. De diensten van de afdeling Erfgoedontwikkeling (Stadsarchief, Stedelijke Musea, Erfgoedcel Mechelen en Archeologische Dienst) spelen een cruciale rol in de zorg voor en het beheer van de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen.

- De Mechelse socio-culturele verenigingen: In de aanloop naar het uitgaan van de Mechelse Ommegang in augustus 2013 worden eveneens verschillende socio-culturele verenigingen uit Mechelen betrokken. Dit gebeurt zowel voor de voorbereiding als de eigenlijke rondgang van de Ommegang als voor de communicatie en promotie. Sommige socio-culturele verenigingen worden nauwer betrokken dan andere. Zo hadden vb. de Koninklijke Kring voor Oudheidkunde en Letteren, het Koninklijk Verbond der Mechelse Geburenkringen en de Mechelse Gidsenbond in het verleden reeds een groter engagement bij de voorbereiding en het uitgaan van de Mechelse Ommegang. De Mechelse Kolveniersgilde en de Carnavalsverenigingen zijn alvast vragende partij om de Mechelse Ommegangsreuzen mee in te zetten voor respectievelijk het gildefeest en de Carnavalsstoet.

- De Mechelse wijken en dorpen: Ook de wijken en dorpen van Mechelen worden betrokken bij de Mechelse Ommegang van 2013. In het voorjaar van 2012 werd in de verschillende Mechelse wijken en dorpen reeds gepolst naar de waardering van het fenomeen Mechelse Ommegang en Ommegangsreuzen (zie ook punt 9 – borging van het element). In 2000, toen de Mechelse Ommegang de laatste keer uitging (i.k.v. het Keizer Kareljaar) hebben de Mechelse wijken en dorpen hun eigen reus gemaakt.

- Michael De Cock en Mechels theatergezelschap 't Arsenaal: Michael De Cock (artistiek leider van theatergezelschap 't Arsenaal) zal de scenografie voor de Mechelse Ommegang van 2013 op zich nemen.

- Mechelse wildbreiers 'Knit the bib': In 2013 zal de Mechelse Ommegang opnieuw door de straten van Mechelen trekken. Om op voorhand de Mechelse bevolking reeds te sensibiliseren rond de Ommegang en interesse en nieuwsgierigheid te wekken, vindt in de aanloop naar Erfgoeddag 2013 een project van de Mechelse wildbreiers plaats (zie punt 9 en 10 – borging van het element). De Mechelse wildbreiers hebben de drie reuzenkinderen geadopteerd en breien een hedendaagse outfit voor hen.

- Mechelse stikbitchen: Niet enkel de Mechelse wildbreiers werken in aanloop naar Erfgoeddag 2013 een project rond de Mechelse Ommegangfiguren uit, maar ook de Mechelse stikbitchen (alternatief naaiatelier – groep meisjes tussen 14 en 25 jaar – binnen H30, een artistieke werkplaats voor jongeren binnen de werking van het cultuurcentrum Mechelen). Zij voorzien i.s.m. met de Mechelse wildbreiers de figuren van het Rad van Fortuin van nieuwe hedendaagse kledij (zie punt 9

- De virtuele erfgoedgemeenschap: Door projecten op te zetten via sociale mediakanalen (vb. Facebook, Twitter en Mechelen Blogt) rond de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen wordt de virtuele erfgoedgemeenschap bereikt en tot participatie aangezet. Zo werden reeds in het voorjaar van 2012 via Mechelen Blogt en Facebook prikkels rond de Mechelse Ommegangsreuzen de virtuele (erfgoed)wereld in gestuurd.

- Het Firmament en Mechels figurentheater De Maan: In de aanloop naar het uitgaan van de Mechelse Ommegang in 2013 worden ook Het Firmament (het landelijk expertisecentrum voor het erfgoed van de podiumkunsten) en figurentheater De Maan betrokken. Met beide organisaties zal een traject worden opgezet om voor de Mechelse kinderen een activiteit uit te werken waarbij ofwel nieuwe 'mini' reuzen worden gemaakt ofwel 'reuzenmaskers' ofwel een nieuwe reus, namelijk 'grootmoeder reus' (zie ook punt 10 – borging van het element). Paul Contryn, huisscenograaf van figurentheater De Maan, zal door Michael De Cock betrokken worden bij de uitwerking van de scenografie voor de Mechelse Ommegang in 2013.

- De Mechelse scholen: In het najaar van 2012 en het voorjaar 2013 zullen ook de Mechelse scholen geïnformeerd worden en mogelijks participeren aan de Mechelse Ommegang. Waaruit de betrokkenheid en participatie van de Mechelse scholen zal bestaan, wordt in de loop van 2012 uitgewerkt.

- De Mechelse kinderen: In het najaar van 2012 wordt bekeken hoe in samenwerking met Mechelen Kinderstad een project kan opgezet worden voor de Mechelse kinderen.

- De Mechelaar: Wanneer in 2013 de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen opnieuw uitgaan, is uiteraard de Mechelse bevolking de betrokken gemeenschap bij uitstek. Ook in de aanloop naar dit moment, wordt de Mechelse bevolking betrokken via de tentoonstelling in april 2013 in het kader van Erfgoeddag en via een tentoonstelling in 2013 in het stedelijk museum 'Hof van Busleyden' (zie ook punt 10 – borging van het element).

6 Vul de geografische locatie en de reikwijdte van het element in.

- Lokaal: Aangezien de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen een fenomeen is van en voor de Mechelaars is de reikwijdte van het element in eerste instantie lokaal.

- Bovenlokaal: Het uitgaan van de Mechelse Ommegang trekt naast de Mechelse bevolking ook mensen vanuit Vlaanderen, België en heel Europa aan.

7 Kruis het domein aan waarin het element zich situeert.

☐ orale tradities en uitdrukkingen, inclusief taal als een vehikel van immaterieel cultureel erfgoed

☐ Podiumkunsten

☒ sociale gewoonten, rituelen en feestelijke gebeurtenissen

☐ kennis en praktijken over de natuur en het universum

☐ traditionele ambachtelijke vaardigheden

☐ ander domein

Beschrijving van het element

8 Beschrijf het element van immaterieel cultureel erfgoed

De Mechelse Ommegang kent een lange traditie. Het ontstaan ervan wordt verklaard vanuit de legenden die zich rond de figuur van Sint-Rombout, de patroonheilige van de stad Mechelen, ontwikkeld hebben. De Ommegang groeide uit de jaarlijkse Peisprocessie (1303), een processie om vrede (peis) af te smeken bij de Heilige Rombout tegen de vijand, hertog Jan II van Brabant, die Mechelen belegerde. De gunstige afloop van dit conflict bracht de Mechelaars tot het besluit de processie elk jaar opnieuw te laten uitgaan. De Peisprocessie bleef tot in de zestiende eeuw een jaarlijkse traditie. De Ommegang, verbonden met de Peisprocessie, ging uit bij speciale gelegenheden, zoals jubelvieringen van de Heilige Rombout, van Onze-Lieve-Vrouw van Hanswijk (vanaf 1738), Blijde Intredes en inhuldigingen. De kern van de traditie is de rondgang van de Ommegangsfiguren door de binnenstad, telkens in een andere scenografie. De Mechelse Ommegang kent een constante en innige relatie met de stad. Het is dan ook de stad die steeds de organisatie op zich heeft genomen en een groot deel van de kosten. In de Mechelse stadsrekeningen vinden we terug hoe de stad betaalde voor het nodige materiaal (vb. 1362-1363). De Ommegang diende immers 'tot sier van de stad'.

Doorheen de eeuwen veranderde de inhoud van de Ommegang. De oorspronkelijke Peisprocessie, waaruit de Ommegang is ontstaan, was een smee- of boetetocht. Dergelijke tochten werden vaak georganiseerd door priesters of

geestelijken. Mettertijd evolueerde de oorspronkelijke processie steeds meer tot een bonte stoet met een theatraal karakter. De organisatie kwam volledig in handen van leken. Wanneer nog in de 15de eeuw, maar vooral vanaf de 16de eeuw, scènes uit de profane geschiedenis en uit de mythologie werden ingevoerd, was de verwereldlijking van de Ommegang definitief. De stad had zijn invloed op het sociale leven gematerialiseerd en gevisualiseerd in de Ommegang.

De figuren die er nu zijn, zijn in de loop van de tijd ontstaan. Sommige zijn verdwenen, sommige zijn gebleven. We geven hierbij een overzicht van de figuren die vandaag nog bestaan en deel uitmaken van de Mechelse Ommegang.

1. Ommegangsreuzen

De voornaamste groep is de reuzenfamilie. In 1481 werd voor het eerst de 'reese' vermeld. Van dan af werd er regelmatig uit de stadskas geput om de reus te onderhouden en van gezelschap te voorzien. De Mechelse reus draagt geen bijzondere naam. De stadsrekeningen spreken steeds over 'de reese'. In 1525 genoot hij de eer voor Margaretha van Oostenrijk te paraderen. In 1549 kreeg de Mechelse reus een gezellin. Het was de aanzet tot een ganse reuzenfamilie. In 1599-1600 kwam een nieuwe reus bij de familie, de 'oude reus' of grootvader reus. Hij werd de 'oude' reus genoemd omdat hij de Ommegang niet te voet kon afleggen en op een wagen zittend werd voortgetrokken. Grootvader reus is een soldaat met helm en borstharnas, zwaard en knots in de hand en sandalen aan de voeten. Volgens sommigen stelde hij de oude Goliath voor, anderen zien in hem een reminiscentie aan de Romeinse keizer Maximinus Thrax of aan de Romeinse oorlogsgod Mars. In 1618 werden de reuzenkinderen ingezet: Janneke, Mieke en Claeske. Oorspronkelijk werden al de reuzenfiguren, behalve grootvader reus, gedragen. De reuzen dansten op de maat van het populaire 'reuzenlied' (*'Al wie daar zegt: de reus die komt, die liegen der om. Keer u eens om, reuske, reuske, Keer u eens om, reuzeblom'*). Vandaag kunnen enkel nog de drie kinderen gedragen worden. Vader en moeder reus staan op wieltes en worden gerold.

2. Het Ros Beiaard

Eén van de populaire voorstellingen uit de reuzentrein was die van het Ros Beiaard. In Mechelen werd het Ros Beiaard een tijdlang het *Vierbroederspeerd* genoemd. Ondanks de nauwe relatie tussen Dendermonde en het Ros Beiaard bezit Mechelen het oudste Ros. Het dateert van 1415. In de loop der jaren onderging het meerdere herstellingen, vooral aan de manen en de staart. Het dier wordt gedragen door acht mannen. Oorspronkelijk zaten er slecht drie gebroeders op het Ros Beiaard, die pijlen schoten, zoals later ook de cupido's deden die op de kemels zaten (zie onder). Sinds het begin van de 17de eeuw zitten er vier broers uit een te Mechelen wonende familie op het paard. Naast het Ros Beiaard loopt een begeleider in een soort narrenpakje. Deze Ommegangsfiguur wordt, net als de reuzen, omringd door muziek en zang.

3. Het Rad van Avonturen

Het Rad van Avonturen of het Rad van Fortuin symboliseerde de wisselvalligheden van het menselijk leven. In 1609-'10 zorgde Jacop van Rooy, een mandenmaker, voor zes personages op het Rad van Avonturen. In 1614-'15 kwam er een nieuwe figuur bij. Uiteindelijk komen acht allegorische figuren op het rad voor. Ze vormen vier begrippenparen: Rijkdom en Armoede, Wijsheid en Dwaasheid, Edeldom en Boertigheid, Blijdschap en Droefheid. Het Rad van Avonturen bestaat uit een groot wiel of rad, dat voortgetrokken wordt en rust op een schuine spil zodat de velg steeds aan één zijde de grond raakt waardoor het ronddraait. Op het wiel staan de verschillende standen van de maatschappij uitgebeeld die rond Vrouwe Fortuna draaien: de op- en neergang van het geluk. De acht geklede personages stellen volgende figuren/standen voor: een advocaat, een rijke dame, een bedelaar, een boerin, een nar, een kwezel, een jager (of soldaat?) en een bedelaarster.

4. Het Schip van Oorlog

Het Mechelse schip heeft net zoals de andere elementen uit de Ommegang een aantal betekenisverschuivingen ondergaan doorheen de tijd. In 1576 spreken de stadsrekeningen van het Kermissschip. De betekenis sluit aan bij die van het Reuzenschip of de Reuzentrein. Het schippersambacht stond in voor de onkosten van het onderhoud en zij beschouwden het als hun eigendom. Na de ontbinding van de ambachten nam het stadsbestuur de kosten op zich, maar het voorrecht om als matrozen te fungeren op het Schip kwam nog steeds toe aan de kinderen van een schippersfamilie. In 1583 kreeg het Schip de naam *Schip van oerloghe*. De nu nog bestaande driemaster zou uit 1647 stammen. Later (en nu nog steeds) werd het Schip ook nog het Schip van 's lands welvaren genoemd.

5. De kemels

In 1501 werden acht kemels gemaakt. Tijdens de Ommegang werden ze – zoals de reuzen en het Ros Beiaard – gedragen door 'onzichtbare' personen. Waarschijnlijk zijn de kamelen een overblijfsel van de Drie Koningen en hun gezelschap die in de Peisprocessie de 'Aanbidding der Wijzen uit het Oosten' voorstelden. De kemels zelf worden bereden door een cupido die tijdens de Ommegang pijlen afschiet. Omdat er zo wel wat ruiten sneuvelen, hielden de cupido's tijdens de Ommegang van 1988 een pijl en boog vast maar ze schoten de pijlen niet meer weg. Vanaf het ogenblik dat de cupidootjes de plaats van de koning innamen, verloren de kemels elke relatie met de Drie Koningen. Het liefdesthema van de Ommegang kreeg met de cupido's een onverholven erotische connotatie. Sinds het einde van de 18de eeuw blijven er van de acht kemels nog maar twee over. De kemels worden vergezeld van dansers.

6. De paardjes

In 1648 werden *'diversche peerdekens van teenen of wissen (=riet)'* gemaakt voor de Ommegang. De paardjes zijn wellicht verwant met de *chevaux fous* die in Frankrijk tijdens het carnaval door de straten dansten. Ook zij hebben een uitgesproken erotische geladenheid. De dragers van de paardjes staan er niet volledig onder, zoals de dragers van de

kemels, maar staan er zo in dat hun bovenlichaam en benen zichtbaar zijn. Ze zitten tot aan hun heupen in het vlechtwerk en geven dus de indruk dat ze de paardjes berijden. Er zijn nog een achttal paardjes over.

7. Op-Signoorken

Op-Signoorken was de belangrijkste figuur van de Mechelse Ommegang en werd achteraan in de optocht meegedragen. Deze smijtpop werd in 1643-'44 gemaakt door Valentijn Lancroon. Zij kreeg verschillende namen: *Sotscoop*, *Vuylen Bras* en *Vuylen Bruydegom*. Op-Signoorken stelt een man voor die zich overgeeft aan mateloze drank- en vraatzucht en aan tomeloze wellust. Als straf voor zijn losbandig leven wordt hij blootgesteld aan de verachting en de spot van zijn medeburgers door op een zeil omhoog gegooid te worden. Dit opwerpen is niet eenvoudig, want de mannen die daartoe aangesteld worden, moeten vooraf oefenen en wisselen mekaar tijdens de optocht af. Rond de figuur van Op-Signoorken hebben zich verschillende legenden ontwikkeld. Het gebruik van de naam Op-Signoorken gaat mogelijk terug op een hekeldicht uit 1714 (conflict tussen Mechelaars en Antwerpenaars). Een voorval tijdens de Sint-Romboutsstoet van 1775 kan ook zijn rol gespeeld hebben. De smijtpop kwam toen toevalligerwijze in de armen van een Antwerpse toeschouwer terecht, wat geïnterpreteerd werd als een roofoverval. Het verhaal over dit incident zweept de Mechelse en Antwerpse gemeederen op. Daarom vond de stadsoverheid het veiliger Op-Signoorken niet meer aan de Ommegangen te laten deelnemen. Hij mocht alleen nog toekijken vanuit een venster van het stadhuis. In 1913 werd het opwerpen van de smijtpop terug aan de Ommegang toegevoegd. Op-Signoorken wordt zowat beschouwd als de stadsmascotte. Een standbeeld van Op-Signoorken prijkt op de Grote Markt voor het stadhuis.

8. De Reuze-Opsignoor

De Reuze-Opsignoor is de laatste aanwinst in de reuzenfamilie. Deze pop van 3,60 meter hoog werd in 1976 ter gelegenheid van het 25-jarig ambtsjubileum van Koning Boudewijn gemaakt in opdracht van het Provinciebestuur van Antwerpen. Achteraf werd zij plechtig aan de Stad Mechelen overgedragen.

In 1875 vierde Mechelen de 1100ste verjaardag van het martelaarschap van Sint-Rumoldus. Om dit jubileum zoveel mogelijk luister bij te zetten, werd een historische stoet ingericht, in navolging van de Ommegangen. Hiervoor werden nieuwe praalwagens ontworpen door Willem Geets, directeur van de Academie voor Schone Kunsten te Mechelen. Een aantal van deze wagens vormen sindsdien de overgang tussen de Hanswijkcavalcade en de Ommegang. We geven hier een overzicht van de wagens die vandaag nog bestaan.

1. De wagen van de Peoene

De Peoene of Sint-Jansgilde was de oudste en belangrijkste Mechelse rederijderskamer. Zij kreeg een wagen in Renaissancestijl waarop het jaar 1561 geschreven stond.

2. De slede van de Peoene

De slede van de Peoene herinnert aan dezelfde optocht van 1561. In de slede zitten drie 'maagden', die respectievelijk de Peoene-gilde, de stad Mechelen en Retorica uitbeelden.

3. De wagen van de Lisbloem

De Lisblomme speelde haar rol in de Mechelse toneelwereld in de schaduw van de Peoene. De wagen van 1875 is in Renaissancestijl en vervoert 'zes maagden'. Vooraan zit de Zot.

4. De wagen van de landbouw

De wagen 'van de landbouw' valt enigszins uit de toon door zijn religieuze oorsprong. Hij werd in 1875 gemaakt om de prediking van de H. Rumoldus voor te stellen. Later sprak men van de wagen 'van de landbouw' en de wagen 'van 1798', waarschijnlijk omdat hij ooit gebruikt werd bij een boerenkrijgherdenking.

Sinds 1785 wordt het uitgaan van de Mechelse Ommegang gekoppeld aan de Hanswijkcavalcade. De Hanswijkcavalcade vindt plaats in het kader van de 25-jaarlijkse Hanswijkjubelfeesten. Die werden voor de eerste maal gehouden in 1738. In dat jaar vierden de Dalscholieren, de kloosterorde die de zorg voor de Hanswijkparochie op zich had genomen, hun 450-jarige aanwezigheid in Mechelen. Dit viel samen met 750 jaar Mariaverering in Hanswijk (988-1738). Deze dubbele verjaardag wilde men op een gepaste wijze vieren met de organisatie van de Hanswijkjubelfeesten met als hoogtepunt de Hanswijkcavalcade. Een cavalcade of 'Rybande' is een ruitersstoet, een optocht van ruiters en grootse door paarden getrokken praalwagens. Het stadsbestuur en heel de Mechelse bevolking sloten zich bij de viering aan. Hiervan getuigden de straatversiering en de inlassing van de Mechelse Ommegang in het feestprogramma. Deze feesten kenden zulk een groot succes dat men besloot ze elke 25 jaar te herhalen.

Dit maakt dat de Mechelse Ommegang in principe nog maar één keer in de 25 jaar uitgaat. Soms, bij speciale gelegenheden, gaat de Mechelse Ommegang tussentijds ook nog uit. De laatste keer was in 2000 in het kader van het Keizer Kareljaar in Mechelen. De Mechelse Ommegang is toen in zijn totaliteit uitgegaan, vergezeld van een aantal nieuwe reuzen. De Mechelse wijken en dorpen hadden toen elk hun eigen reus gemaakt. De Mechelse Ommengangsreuzen en het

Op-Signoorken worden soms ook apart aan de Mechelse bevolking getoond.

In augustus 2013 zal de Mechelse Ommegang opnieuw uitgaan. De stad Mechelen deed in het verleden steeds een beroep op kunstenaars om de Peisprocessie en de daaruit ontstane Ommegang vorm te geven. Die kunstenaars waren verantwoordelijk voor zowel de artistieke als de inhoudelijke uitwerking van de optocht. De materiële onderdelen, zoals de reuzenfiguren of de praalwagens, werden door hen regelmatig onder handen genomen om steeds vanuit de eigentijdse context een verhaal te kunnen construeren. De Mechelse Ommegang is zo een voorbeeld van een levende en dynamische traditie. Die werkwijze wil het Mechelse stadsbestuur ook doortrekken in de editie van 2013. Daarom wordt een beroep gedaan op Michael De Cock, auteur, regisseur en artistiek directeur van theater 't Arsenaal. De interactie tussen de figuranten die de Ommegang tot leven brengen en het toekijkende publiek is essentieel in de visie op de volgende Ommegang. De traditie is gemeenschapsvormend; mensen werken er samen aan, de traditie brengt mensen op de been. De Ommegang betekent feest in de stad en dat geeft een positief beeld van de stad en maakt de stad levend.

Bronnen:

- Karen De Coene, Stoeten in zicht. Kennisverspreiding in de stedelijke ommegangen, in : Bart Stroobants en Annemie De Vos, red., Stoetenstad. 700 jaar optochten en processies in Mechelen, 2003.
- Stadsarchief, red., De Ommegang van Mechelen, 1988, Mechelen.

Borging van het element

9 Vermeld de huidige acties en de acties uit een recent verleden die genomen zijn om het element te borgen.

1. Publiekswerking

- In de Mechelse Beeldbank zijn gedigitaliseerde historische foto's en afbeeldingen van de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen ontsloten.

- Van 20 september tot en met 14 december 2003 liep in de stedelijke musea Hof van Busleyden en Schepenhuis een tentoonstelling rond 700 jaar Peisprocessie: Mechelen Stoetenstad. Naar aanleiding van deze tentoonstelling werd de publicatie 'Stoetenstad. 700 jaar optochten en processies in Mechelen' gerealiseerd. Ook binnen de publicatiereeks Pro Memorie (verhalenkrantjes) van de Erfgoedcel Mechelen verscheen toen een nummer rond stoeten en processies in Mechelen.

- Naar aanleiding van de opname van de Ommegangsreuzen op de UNESCO Representatieve Lijst van het Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid werden in april 2006 de Ommegangsreuzen tentoongesteld in het Congres- en Erfgoedcentrum Lamot. De website van het Erfgoedcentrum schetste kort de geschiedenis van de Mechelse reuzen en gaf toelichting bij de opname op de UNESCO Representatieve Lijst. Een kleine wedstrijd peilde naar de kennis van de bezoekers m.b.t. de gezamenlijke leeftijd van de tentoongestelde reuzenfamilie. Op Paaszondag bekeek een honderdtal bezoekers in het auditorium films van de Cavalcade van 1938, het Torenfeest van 1950, de Bloemen- en groentecorso van 1974, de Cavalcade van 1988 en de Ommegang en reuzenoptocht van 2000. Van al deze films kon de erfgoedcel digitale kopies maken dankzij de medewerking van enthousiaste Mechelse filmers/film liefhebbers. Kinderen bouwden een reus tijdens het kinderatelier 'Stoetenstad' van de Stedelijke Musea, eveneens in het Erfgoedcentrum.

- De tentoonstelling HanswijkNostalgie vond in 2011 plaats in de crypte van de Hanswijkbasiliek. Op deze tentoonstelling werden tekeningen en schetsen van Alfred Ost over de Hanswijkcavalcade getoond. Veel van deze tekeningen hadden echter ook de Ommegang als onderwerp (omwille van de koppeling Hanswijkcavalcade – Ommegang – zie ook punt 8). Aan de tentoonstelling werd ook een participatief luik gekoppeld met een oproep naar de Mechelse bevolking naar tekeningen van Alfred Ost. Ook via de sociale media site Mechelen blogt bracht dit heel wat interactie teweeg.

2. Expertiseontwikkeling en -deling

- Interviews en waarderingsgroepen: De Erfgoedcel Mechelen ging begin 2012 van start met een methodiek om het fenomeen van de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen in kaart te brengen. Twee onderdelen van deze methodiek zijn het afnemen van interviews met een aantal zegspersonen en het houden van focusgesprekken, de waarderingsgroepen (binnen deze groepen wordt vooral gepeild naar de waardering van het fenomeen). De interviews werden afgenomen van Bart Stroobants (hoofdconservator Stedelijke Musea Mechelen), Marcel Kocken (voormalig Diensthoofd van Cultuur in Mechelen en betrokken bij de coördinatie van de Mechelse Ommegang in 1988) en Jean Aerts (voorzitter van het Koninklijk Verbond der Mechelse Geburenkringen en drager van één van de paardjes tijdens de Mechelse Ommegang in 1988). Er werden twee waarderingsgroepen gehouden. Aanwezigen hierop waren in groep 1: Bart Stroobants (hoofdconservator Stedelijke Musea Mechelen), Dieter Viaene (archivaris Stadsarchief Mechelen), Lieve Jaspaert (UiT in Mechelen), Anouk Stulens (Afdelingshoofd Erfgoed) en Geert Laarmans (Wijk- en dorpszaken); groep 2: Paul Delbaere (Mechelse gidsenbond en Koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen), Eva

Claes en Roos Asselberghs (H30), Jean Aerts (voorzitter van het Koninklijk Verbond der Mechelse Geburenkringen en drager van één van de paardjes tijdens de Mechelse Ommegang in 1988), Marie-Jeanne, Mickey en Nele (mensen van de groep wildbreiers 'Knit the bib'). De interviews werden integraal opgenomen en worden bewaard bij de Erfgoedcel Mechelen en het Stadsarchief. Van de waarderingsgroepen werd schriftelijk verslag genomen. Ook deze verslagen worden bewaard in het archief van de erfgoedcel en het Stadsarchief.

De evaluatie van deze methodiek en het vergelijken van deze methodiek met andere methodieken kadert in het E-land traject van de Erfgoedcel Mechelen.¹

- In het najaar van 2011 en het voorjaar van 2012 vonden ook gesprekken tussen de Erfgoedcel Mechelen en verschillende organisaties (Cultuurraad Lier, Erfgoedcel Waasland, Erfgoedcel Brugge, Tapis plein vzw, Het Firmament, Volkskunde Vlaanderen vzw) plaats. Tijdens deze gesprekken werd expertise gedeeld rond borging van zowel Ommegangsreuzen als van Ommegangen en stoeten. Dit kadert binnen het E-land traject. In een later stadium willen we nagaan hoe we deze expertise gaan delen met de erfgoedsector (zie ook punt 10 – 2).

3. Activering en hedendaagse invulling

- Project wildbreiers en stikbitchen: Een groep Mechelse wildbreiers 'Knit the bib' heeft begin 2012 de drie reuzenkinderen geadopteerd in het kader van een samenwerkingsproject met de Erfgoedcel Mechelen voor Erfgoeddag 2013. Deze groep steekt voor Erfgoeddag 2013 de reuzenkinderen in een hedendaags kleedje. Samen met de groep wildbreiers zullen ook patiënten/bewoners van de instelling vzw Borgerstein (vzw Borgerstein omvat drie afdelingen: gehandicaptenzorg, ouderenzorg en sociaal-economische tewerkstelling) delen van de outfit breien. De drie reuzenkinderen worden in hun nieuwe gebreide outfit in het kader van Erfgoeddag 2013 tentoongesteld in de vitrineruimte van het Congres- en Erfgoedcentrum Lamot. Daarnaast nemen de stikbitchen (alternatief naaiatelier – groep meisjes tussen 14 en 25 jaar – binnen H30, een artistieke werkplaats voor jongeren binnen de werking van het cultuurcentrum Mechelen) de figuren van het Rad van Fortuin onder handen. Het Rad van Fortuin met zijn figuren in actuele gestikte kleden wordt samen met de drie reuzenkinderen tentoongesteld. Aan dit project wordt ook een 'work in progress' luik gekoppeld. De voorbereidingen van zowel de wildbreiers als de stikbitchen worden visueel vastgelegd en getoond tijdens de tentoonstelling. Ook zullen de figuren in de periode voorafgaand aan de tentoonstelling een virtueel leven leiden (via sociale mediakanalen als Facebook en Twitter). Zowel de reuzenkinderen als de figuren van het Rad van Fortuin worden 'naakt' opgesteld in de vitrineruimte en daar stukje bij beetje in hun nieuwe kledij gestoken. Dit geeft het publiek de kans de onderliggende structuur en de gebruikte materialen van de reuzen en de figuren van het Rad van Fortuin te ontdekken. Om het nodige brei- en stikmateriaal voor dit project te verzamelen wordt o.a. gewerkt met een oproep naar de Mechelse bevolking voor wol, stoffen, lakens, garen, enz.

10 Vermeld de maatregelen die uiterlijk binnen een jaar voor de borging genomen zullen worden.

1. Publiekswerking

- Lezingen: De Erfgoedcel Mechelen houdt ieder jaar lezingenreeksen onder de noemer Soirée Lamot. Deze reeksen clusteren telkens vier lezingen rond een centraal thema. In 2013 zal een lezingenreeks georganiseerd worden waarbinnen de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen aan bod komen.

- Erfgoeddag 2013 (zie ook punt 9): Op Erfgoeddag 2013 zal in het Erfgoedcentrum Lamot een tentoonstelling rond figuren uit de Mechelse Ommegang plaatsvinden (in de aanloop naar het uitgaan van de Ommegang in 2013). Deze tentoonstelling zal uitgewerkt worden door de Mechelse wildbreiers 'Knit the bib' en de stikbitchen van H30 (zie boven).

- Tentoonstelling Hof van Busleyden: In 2013 zal in het stedelijk museum Hof van Busleyden een tentoonstelling plaatsvinden rond reuzen. Uiteraard mogen ook de Mechelse Ommegangsreuzen op deze tentoonstelling niet ontbreken.

2. Expertiseontwikkeling en –deling

- Borgingstraject: In 2013 zal een borgingstraject worden opgestart vanuit de Erfgoedcel Mechelen samen met andere erfgoeddiensten van de Stad Mechelen (Stedelijke Musea en Stadsarchief) en waarbij externe partners (vb. Het Firmament, Volkskunde Vlaanderen vzw en Tapis plein vzw) kunnen betrokken worden, om een borgingsplan op lange termijn voor de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen uit te werken. Samen met de evaluatie van de methodiek en de kennisdeling rond borging (zie ook punt 9) willen we het proces rond het maken van het borgingsplan beschrijven en delen met de erfgoedsector in het kader van E-land.

3. Activering en hedendaagse invulling

- Ommegang 2013: In augustus 2013 zal de historische Mechelse Ommegang opnieuw door de straten van Mechelen trekken. Om dit in een actueel kader te plaatsen, zal Michael De Cock (artistiek leider van theater 't Arsenaal uit Mechelen)

¹ Met het E-land traject zoekt de Erfgoedcel Mechelen een manier om vanuit concrete, lokale erfgoedprojecten blijvend in te zetten op (internationale) netwerking en expertisedeling. De 'E' in E-land staat voor 'erfgoed', maar ook voor 'experiment'. Het is een initiatief van de Erfgoedcel Mechelen met FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Heemkunde Vlaanderen vzw, Het Firmament en het Interuniversitair Instituut voor Publieksgeschiedenis als trajectpartners. E-land wil de werkprocessen van erfgoedprojecten op een bewuste manier onder de loep nemen, begeleiden en evalueren. E-land betreft relevante binnen- en buitenlandse expertise, bouwt reflectiemomenten in en vergelijkt verschillende visies met elkaar.

een hedendaagse scenografie uitwerken. De accenten van de Ommegang 2013 zullen vooral liggen op interactie met de Mechelse bevolking. Het participatieve traject is heel belangrijk. Zo zullen er samenwerkingen opgezet worden om interactie en betrokkenheid met verschillende groepen binnen Mechelen te bekomen, o.a. met Lessius Hogeschool, Figurentheater De Maan, Mechelen Kinderstad, de Mechelse scholen, wijk- en dorpszaken,

4. Documentatie en onderzoek

- Audiovisuele verslaggeving: Alle activiteiten en projecten die in aanloop naar de Ommegang in 2013 zullen plaatsvinden, als ook het uitgaan van de Ommegang zelf, zullen gedocumenteerd worden, ook via een audiovisuele verslaggeving. Alles zal bewaard worden in het Stadsarchief Mechelen.

- Opmaak conditierapport: Er zal een conditierapport opgemaakt worden van de objecten van de Mechelse Ommegang. Aan de hand van dit rapport kan, waar nodig, overgegaan worden tot restauratie van een aantal stukken. Dit geeft ook input voor verder historisch onderzoek.

- Historisch onderzoek: Er zal nog bijkomend historisch onderzoek gebeuren rond het gebruik om de Mechelse Ommegang slechts om de 25 jaar te laten uitgaan. We weten dat dit oorspronkelijk niet het geval was en willen via historisch onderzoek nagaan van wanneer deze gewoonte dateert. We weten dat na de eerste Hanswijkcavalcade en de koppeling van de Ommegang aan deze Cavalcade, de Ommegang ook nog tussentijd is uitgegaan. Wanneer precies de Ommegang tussentijds is uitgegaan weet momenteel niemand met zekerheid. Ook of het dan telkens de volledige Ommegang was die tussentijds uitging, of slechts bepaalde onderdelen van de Ommegang kan nu niemand met zekerheid zeggen. Het is dus heel interessant om naar dit gegeven nog bijkomend historisch onderzoek te laten uitvoeren. Dit zou ook een argumentatie naar het Mechelse stadsbestuur kunnen opleveren om in de toekomst de Mechelse Ommegang vaker te laten uitgaan, wat nog meer gedragenheid onder de Mechelse bevolking kan opleveren.

- Interactieve website met databank voor immaterieel cultureel erfgoed: De Erfgoedcel Mechelen zal de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen invoeren in de interactieve website met databank voor immaterieel cultureel erfgoed die het Agentschap Kunsten en Erfgoed i.s.m. Tapis plein vzw aan het ontwikkelen is.

11 Vermeld de erkende cultureel-erfgoedorganisatie of -organisaties waarmee u zult samenwerken en beschrijf de manier waarop u met die organisaties zult samenwerken.

Het gaat hier om organisaties die erkend en/of gesubsidieerd worden op basis van het decreet op de Volkscultuur van 1998, het Archiefdecreet van 2002, het Erfgoeddecreet van 2004 of het Cultureel-erfgoeddecreet van 2008, of om cultureel-erfgoedcellen van gemeenten, intergemeentelijke samenwerkingsverbanden of de VGC waarmee de Vlaamse Gemeenschap een cultureel-erfgoedconvenant heeft gesloten.

- Erfgoedcel Mechelen: De erfgoedcel is de eerste partner binnen de Stad Mechelen voor het borgingsplan van de Mechelse Ommegang en de Ommegangsreuzen. Ook bij het creëren van draagvlak en het participatieve traject speelt de erfgoedcel een belangrijke rol.

- Stedelijke Musea Mechelen: Samen met de Erfgoedcel Mechelen spelen de Stedelijke Musea een belangrijke rol in het traject rond borging.

- Het Firmament: De Stad Mechelen wil de expertise van Het Firmament rond het maken van poppen inzetten voor het hedendaagse verhaal van de Mechelse Ommegang in 2013. Samen met Volkskunde Vlaanderen vzw en Tapis plein vzw zal ook de kennis van Het Firmament in het borgingstraject van de Erfgoedcel Mechelen worden meegenomen.

- Volkskunde Vlaanderen vzw: De expertise en kennis die Volkskunde Vlaanderen vzw heeft opgebouwd rond reuzen en reuzencultuur in Vlaanderen zal mee ingezet worden in het borgingstraject van de Erfgoedcel Mechelen.

- Tapis plein vzw: Tapis plein vzw zal als partner meegenomen worden in het participatieve traject (kennis- en expertisedeling) en in het borgingstraject van de Erfgoedcel Mechelen.

- FARO. Vlaams Steunpunt voor cultureel erfgoed vzw: Voor het borgingstraject zal regelmatig teruggekoppeld worden met FARO en er zal beroep gedaan worden op hun expertise inzake immaterieel cultureel erfgoed.

- Erfgoedcel Kempens Karakter: Samen met Erfgoedcel Kempens Karakter wordt de mogelijkheid bekeken om samen een reflectiemoment te houden rond 'fenomenen' van immaterieel cultureel erfgoed die maar om de 25 jaar uitgaan.

12 Geef, als dat van toepassing is, een lijst van alle bijlagen die u bij uw aanvraag voegt.

- Foto's van een aantal van de Mechelse Ommegangsfiguren
 - CD-R met foto's van een aantal van de Mechelse Ommegangsfiguren
-

Ondertekening door de aanvrager

13 Vul de onderstaande verklaring in.

Ik verklaar dat alle gegevens in dit formulier en in het bijbehorende aanvraagdossier naar waarheid ingevuld zijn.

datum dag

1	4
---	---

 maand

0	5
---	---

 jaar

2	0	1	2
---	---	---	---

handtekening

.....

Privacywaarborg

- 14** *Het agentschap Kunsten en Erfgoed, Arenbergstraat 9, 1000 Brussel, verwerkt de gegevens die u in dit formulier meedeelt, voor identificatiedoeleinden. Overeenkomstig de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens hebt u het recht om kennis te krijgen van uw gegevens in ons bestand en zo nodig de verbetering ervan aan te vragen.*

Voor meer informatie over de verwerking van uw gegevens kunt u het register bij de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer raadplegen.